

Kabbala.

Kabbala, juutalaisten salainen oppi, on kaikille tuttu nimitys.¹⁾ Hebreankielisenä sanana se johtuu kbl (kibel)-rungosta, joka merkitsee: suullisesti ilmoittaa. Kabbala on siis suullinen perintätieto, jota on pidetty salassa. Keskiajalla ilmestyi kuitenkin Eurooppaan muutamia kabbalistisia käsikirjoituksia, joista tunnetuimmat ovat Zohar ja Jezirah. Viimemainittu on huomattava ja salaperäinen sen nojalla, että se selittää lukujen ja kirjainten mysteriota, jota tavallisesti käsitetäänkin Kabbala-sanana tarkoittavan. Jezirah-kirja on käännetty useille Euroopan kielille; se on salaperäinen ja vaikeatajuinen, lyhyt, mutta niin sisältörikas, että siinä olisi koko elämäksi työtä sille, joka tahtoisi siihen syventyä.

Jezirah todistaa meille, että hebreankieli on merkillinen kieli. On luultavaa, että alkuperäinen hebreankieli on jonkun verran tuntematon, sillä juutalaisten nykyinen hebreankieli ei enää ole sama. Alkuperäisiä hebrealaisia kirjoituksia on vaikea tulkita, koska ainoastaan sanojen kerakkeet, konsonantit, on merkitty eikä tiedetä, mikä vokaali missäkin paikassa on ollut. On olemassa sovinnainen tapa lukea tekstiä, mutta ei ole sanottu, että tämä juutalaisten oppineiden tapa on alkuperäinen. Voimme joutua suuriinkin epäilyksiin, kun Kabbalan avulla ja tavalla tutustumme edes jonkun verran hebreankieleen, sillä Kabbala näyttää meille, että hebreankielen sanat ovat niin syvällisiä, niin loogillisesti salaperäisiä ja sisältörikkaita, että täytyy kysyä, onko semmoinen kieli voinut syntyä itsestään ihmisten juttelussa ja puhellessa, vai onko se tullut kuin lahjana ylhäältä.

Kabbalistit väittävät, että hebreankieli on pyhä kieli, kuten Indian viisaat väittävät sanskritinkielestä. Sillä juutalaiset oppineet – samoin kuin indialaiset sanskritinkielen suhteen – tarkoittavat, että hebreankieli ei ole muodostunut profaanisella tavalla, vaan että se on jumalallinen kieli, jonka sommittelu on äärettömän salaperäinen ja jonka valittu kansa sai jumalaltaan. Tämä tuntuu uskomattomalta, eikä tavallinen ihminen voi ottaa sitä muuksi kuin semmoiseksi väitteeksi, jolle nykyinen psykoanalyttinen tutkimus antaa tukea, nim. että kansa on unelmoinut korkeasta alkuperästä. Kansat kuvittelevat olevansa jumalsyntyisiä, kuten

---

¹⁾ Kts. esim. *Suuret uskonnot*, XI, Kabbala, juutalaisten salainen oppi.

lapset saattavat kuvitella olevansa kuninkaan poikia tai tyttäriä. Sentähden kansa voi ajatella kielestäänkin, että se on jumalilta saatu.

Teosofisesti ymmärrämme, että on totta yksilön suhteen, että hän on kuninkaallinen, – ei ulkonaisessa merkityksessä, vaan siinä mielessä, että hänen henkensä on jumalsyntyinen. Lapsen unelma johtuu siitä sisäisestä tiedosta, että hän ikuisena henkenä on toinen kuin isästä ja äidistä syntynyt olento. Samoin kansan haaveilu johtuu siitä, että sillä on johtajanaan, suojelusenkelinään, kansallishaltianaan salaperäinen olento, joka elää jumalien parissa. Ei kansa turhia haaveile. Mutta useimmat kansat eivät silti ajattele omasta kielestään, että se on saatu lahjaksi jumalilta; sillä tavalla ajattelevat vain jotkut määrätyt kansat: esim. Indian kansa sanskritinkielen ja Juudan kansa hebreankielen suhteen. Ja kun tutkimme esim. hebreankieltä, hämmästyimme ja mykistymme, sillä meistä tuntuu kuin se kieli ei olisi sattumalta syntynyt, vaan salaisen tiedon ja näkemyksen kautta. Siinä on niin kummallisia sanoja ja merkityksiä, että luulisi niiden olevan harkitun ja pitkäällisen työn tuloksia. Tämä käy paraiten selville esimerkeistä.

Kun pyhissä kirjoissa merkittiin Jumalan nimi (Jehovah), jota ei saanut lausua ja jonka tilalla aina äännettiin Adonai (Herra), tapahtui se asianomaisilla konsonanteilla jod, hee, vau, hee. Näiden neljän kerakkeen muodostamaa Jumalannimeä keskiajan kabbalistit sanoivat Tetragrammatoniksi. Jos näitä kirjaimia *IHVH* koettaisi oikein ääntää kuuluisi sana *Jahveh*. Niin arvellaan nykyisten oppineiden piireissäkin. Oppineet teologit sanovat Jahve, mutta muuan kabbalisti on huomauttanut, että sellainen ääntämistapa on sama, kuin jos me mies-sanan lausuisimme mie. Viimeinen kirjainkin on lausuttava, siksi on sanottava Jahveh. Tieteellisesti on vaikea päättää, kuinka ääntäminen on ollut, sillä, kuten sanottu, alkuperäinen kirjoitus oli kerakekirjoitusta; ääntiöitä, vokaaleita, ei käytetty. Jos sillä tavalla kirjoittaisimme suomeksi esim. sanan pöytä niin se olisi vain pt. Tämä voisi merkitä yhtä hyvin pitää-sanaa, joten lauserakenteesta täytyisi arvata merkitys. Oli siis vaikeata lukea hebrealaista tekstiä; siksi 6:n ja 7:n vuosisadalla hebrealaiset oppineet rupesivat käyttämään kaikenlaisia pisteitä ilmaisemaan vokaaleja, mutta mahdollista on, etteivät he joka paikassa tulkinneet oikein vanhaa, pyhää tekstiä. Joka tapauksessa nämä masoreettiset pisteet ovat jo toista tuhatta vuotta olleet käytännössä.

Kun sana Jahveh tuli tekstissä esille, ei käytetty sen sanan vokaalipisteitä, vaan asetettiin Jahveh-kerakkeiden yhteyteen

Adonai-sanan vokaalit, siis a, o, a, tai koska ensimmäinen a korottomana vaihtui e:ksi, e, o, a. Silloin juutalaiset muistivat aina sanaa Adonai eikä Jahveh. Mutta kun kristityt teologit 15:llä ja 16:lla vuosisadalla lukivat tuon sanan niillä vokaaleilla, jotka siihen oli pantu, niin he saivat saan Jehovah. Tästä heidän erehdyksestensä johtuu Jehova-sanon käyttö meidän aikanamme.

Hebrealaiset kirjaimet ovat mielenkiintoisia, sillä ne luotiin siten, että joidenkuiden sanojen hieroglyyfejä ruvettiin käyttämään sanojen ensimmäisen kerakkeen veroisina. Hebrealainen kirjaimisto on erittäin kehittynyt muodostelma hieroglyyfeistä ja siitä on syntynyt sekä kreikkalainen että latinalainen kirjaimisto. Jahveh-sanon ensimmäinen kirjain on I. Sen nimi on iod ja sen merkintä kaikissa kirjaimistoissa on yksinkertainen viiva. Hebreankielinen jod, jonka merkinä on pilkku (·), on i:n alkuperäinen hieroglyfi ja merkitsee käsi. Se on lyhyt kuva kädestä, se on vain sormen kuva, mutta tarkoittaa koko kättä. Jahveh sanon toinen kirjain on H, jonka nimi hebreankielellä on hee. Se merkitsee ilma-aukko eli akkuna ja on kyllä kirjaimena akkunan näköinen (□1). Jahveh-sanon kolmantena kirjaimena on V, hebreankielellä vau, joka merkitsee koukku ja on kirjaimena koukun näköinen (□2). Neljäntenä kirjaimena on taas H, hee.

Sana jod merkitsee käsi, mutta se merkitsee samalla toimiva käsi, käsi, joka saa jotain aikaan, siis luova käsi. Merkki jod kabbalistisesti ei niin ollen tarkoita kättä, vaan luovaa voimaa. Toinen sana *hee* merkitsee ilma-aukko eli akkuna. Mikä on akkuna? Se on laite, jonka kautta ilma eli henki pääsee ulos, pääsee ilmenemään. Siis se on muoto, aine. Henkihän ilmenee aineen kautta, aineessa. Kun iod on luova voima eli henki, niin hee on aine, minkä kautta ja avulla henki voi ilmetä. Kolmas sana *vau* merkitsi koukku. Mikä koukku? Se koukku, johon henki ripustaa itsensä ilmetessään aineessa, toisin sanoen hengen ja aineen yhteistyön tulos eli ristiinnaulittu maailma. Myöskin sanotaan, että jod on miehinen prinsiippi (maskulinum), hee on naisellinen (fenininum) ja vau, tulos, on suvuton (neutrum). Jahveh on täten Kabbalassa ilmenneen Jumalan eli Logoksen nimitys (ilmenemätön Jumala on Ain Sof, vrt. Suuret uskonnot-kirjaa) ja on sentähden kolmiyhteinen. Pyhän nimen neljäs kirjain H, hee, viittaa siihen, että kolmiyhteisen Logoksen jälkeen ilmennys aina on aineellinen, s.o. kolmiyhteinen Logos on sinään aina henki verrattuna muuhun ilmenneeseen maailmaan.

Jahveh on todella kirjaimellisesti pyhä nimi, koska se omissa hieroglyfeissään kuvaa maailman syntyä ja ratkaisee ilmenneen olemassaolon arvoituksen.

Mutta hebrealaisilla kirjaimilla on myös numero-arvonsa, koska luvuilla ei ole erikoisia merkkejä. Meidän nykyiset numeromme ovat arabialaista (indialaista) alkuperää, mutta kun hebrealaiset tahtoivat ilmaista lukuja, tekivät he sen kirjaimillaan. Ensimmäinen kirjain, alef, oli 1, toinen kirjain beeth, oli kaksi j.n.e. Siten jokaisella kirjaimella oli oma numero-arvonsa, ensin 1:stä 10:een ja sitten 10, 20, 30, j.n.e.

Tutkikaamme nyt Jahveh eli Jod-Hee-Vau-Hee sanan numeroarvoa. Jod on aapiston 10:s kirjain, siis se arvo on 10. Kabbalistisesti sillä ei voisikaan olla muuta arvoa, sillä jod on luoja eli henki. Henki on tietysti ensimmäinen, se on 1. Mutta 10:n arvo on yksi, jos käytetään kabbalistista reduktiosi-laskua. Luvun kabbalistinen arvo saadaan näet laskemalla yhteen sen numerot, siis näin: $1+0=1$. Jodin arvo on 1, henki on luova ykkönen. Mutta ilmennyt henki ei voi olla paljas 1, sen täytyy samalla olla 10. Minkätähden? Sentähden, että jos henki yksin liikkuisi olisi se kyllä piste, jonka työstä tulisi viiva, mutta viiva olisi ääretön. Jos henki toimisi ilman järkeä, ajatusta, olisi tulos ääretön suora viiva, jommoista sinään ei ole olemassa. Sillä mikä on ääretön viiva? Se on tietysti ympyrä, muuta ääretöntä viivaa ei ole olemassa. Ympyrä on ääretön. Jos kuljetaan suoraa viivaa äärettömästi, kuljetaan joka tapauksessa ympyrässä. Mutta eihän luomistyöstä tulisi mitään, jos se tapahtuisi umpimähkään. Ei, se on ajattelua, järkevää ja tietoista toimintaa, jolloin henki ei lähde umpimähkään kulkemaan, vaan rajoittaa itsensä ja on kuin pisteenä keskellä. Piste itse asiassa on sama ympyrä, sillä piste ei ole missään, se on kaikkialla; mutta se merkitsee, että henki on ympäröinyt itsensä. Kun siis henki lähtee toimimaan ympyrässä, jonka se itse on piirtänyt ryhtyessään luomaan, toimii se ympyränsä sisällä. Silloin luova henki on ykkönen ja nolla eli 10. Kabbalistisesti jod on välttämättä 10, sillä siihen liittyy ajatus: Jumala on järkevä, Hän on maailman järki.

Mikä taas on aine? Aine on olemukseltaan hengen vastustaja. Aine jakaa hengen kahtia: ylempään ja alempaan, joiden välillä on ristiriita. Aine on kehityksen eli epätäydellisyyden ja pahan ehto. Henki on ristiinnaulittu aineessa. Vanhassa symbolikielessä tämä kuvattiin luomisprosessin yhteydessä ristillä ympyrän sisällä (⊕₃). Ainetta kuvaa vaakasuora viiva,

joka jakaa hengen kahtia. Meillä on siis 10/2, joka on viisi. Mikä on nyt heen eli aineen numero-arvo aapistossa? Se on 5!

Jokainen, joka on teosofista kirjallisuutta lukenut, tietää, että hengen ja aineen yhteistoiminnasta syntynyttä maailmaa kuvataan kahdella toisiaan leikkaavalla kolmiolla (kuusikärkisellä tähdellä) eli toisin sanoen vanhalla juutalaisella Salomonin sinetillä. Siinä on ilmennyksen kuusi napaa, eli tasoa, jonka keskellä on seitsemäs eli ilmenemätön.

Kun siis Jahveh-sanana kolmas kirjain Vau kuvaa hengen ja aineen työtä, niin kysymme, mikä arvo sillä pitäisi olla. Sillä pitäisi tietysti olla arvo 6, ja Vau onkin hebrealaisen aapistossa kuudes kirjain! Se on muodostunut hengen ja aineen yhteistyöstä: $10+5=15$, joka on kabbalistisesti reduktionin kautta $1+5=6$.

(Jatk.)

Pekka Eroast.

(Ruusu-Risti 1928 Huhtikuu N:o 4, s. 121-125)

Kabbala.

Kabbalallinen kirja Jezirah, josta edellä mainittiin, että se selittää hebreankielen numeroarvoja, jakaa hebreankielen kirjaimet, joita on yhteensä 22, kolmeen osaan sillä tavalla, että ensimmäisessä osassa on 3, toisessa 7 ja kolmannessa 12 kirjainta. Kolme ensimmäistä ovat „äitiä“, 7 nimitetään „kaksinkertaisiksi“ ja 12 „yksinkertaisiksi“. Siinä on kummallinen jako: 3, 7, 12: ensin on jumalan kolminaisuus, sitten 7 planeettaa ja vihdoin 12 eläinradan merkkiä.

Kolme äiti-kirjainta ovat: alef, mem, zi = a, m, z. Ne kuvaavat siis kolminaisuutta ja viittaavat jod, hee, vau kirjaimiin. Huomaammekin yhtäläisyyden niiden välillä. Alef on 1, jod on 10, mutta jod'in reduktioni-arvo on 1, kuten edellä näytettiin. Siis jod-kirjainta vastaa alef, joka on alku yleensä, kuten jod on ilmenneen elämän alku.

Toinen kirjain m vastaa hee'tä. Hee kuvaa ainetta ja on naisellinen (kts. huhtikuun Ruusu-Ristiä). Ja m on puolestaan vanha merkki kaikelle naisellisuudelle: mem merkitsee vesi, ja kirjain on saatu aaltoliikkeestä. Vesi kuvaa aina ainetta kaikissa symbolisissa järjestelmissä. Onhan latinan ja suomenkielessä sana mare, meri, jossa m on ensimmäisenä

kirjaimena, samoin on latinan kielessä (ja siitä johtuen nykyaikaisissa kielissä) mater-äiti, materia-aine, jotka alkavat m:llä, muistuttaen meitä vanhojen kansojen tavasta kuvata ainetta, äitiä, m:llä.

Kolmas kirjain zi = hammas kuvaa samaa kuin vau = koukku. Se ilmaisee isän ja äidin eli hengen ja aineen toiminnan tulosta, maailmaa, tai myös luomakunnan kruunua, ihmistä.

Otetaan vielä joitakin esimerkkejä kabbalistisesta tulkintatavasta. Otetaan ensin kaksi sanaa, joiden kabbalallinen arvo on sama. Kabbalallinen arvo saadaan sillä tavalla, että kirjainten paikalle asetetaan vastaavat numerot. Toinen valitsemistamme sanoista on „nachash“, joka merkitsee käärme, paradiisin käärme, josta Mooseksen ensimmäisessä kirjassa puhutaan. Kun kirjoitamme sanan tavallisilla hebrealaisilla kirjaimilla, on siinä ainoastaan kolme kirjainta: n, ch, sh. Vokaaleita ei merkitä. Numeroarvoja etsiessämme muistakaamme, etteivät arvot ole mielivaltaisia eikä vaihtelevia, vaan että kerta kaikkiaan on määrätty, mikä arvo milläkin kirjaimella on viisaiden alkuperäisessä järjestelyssä. Numerot ovat 1-10, senjälkeen tulevat 20, 30, 40, j.n.e. Kun siis jod'in arvo on 10, on seuraava kirjain 20, mutta voi myöskin olla 11, koska se on järjestyksessä yhdestoista: mutta 1+1 on sama kuin 2+0, joten niiden kabbalallinen arvo on sama, määrättiinpä se toisella tai toisella tavalla.

Nyt meillä on siis kirjaimet: n, ch, sh. N:n arvo on 50, ch = 8 ja sh = 300, yhteensä 358, joka on nashash-sanan kabbalallinen arvo.

Toinen valitsemamme sana om mashiach eli messias, joka on meille niinikään hyvin tuttu käsite. Siinä on, koska a-vokaalia ei kirjoiteta, 4 kirjainta: m, sh, i, ch. M:n arvo on 40, sh = 300, jod = 10 ja ch = 8, yhteensä 358. Siis mashiach- eli messias-sanan numero-arvo on sama kuin paradiisin käärmeen! Mitä tämä seikka meille paljastaa? Kabbalistit vakuuttavat ja väittävät, että sillä on tarkoituksensa, se ei ole umpimähkään syntynyt. On näet olemassa salaperäinen yhteys paradiisin käärmeen ja Messiaan välillä. Käärmeen sanassa „syökää tästä puusta, niin tulette kuin jumalat“ on lupaus tulla jumalaksi eli „voidelluksi“ Messiaaksi. Eikä tarvitse paljon ajatella maailman okkultista, kosmologista rakennetta, ennekuin huomaa tämän yhteyden. Meidän maapallomme on juuri tuon käärmeen ympäröimä, ja sitä nimitämme „suureksi lohikäärmeeksi“, sillä se on astraalitaso tulisine voimineen ja salaisuuksineen. Himojen ja halujen astraalikäärme sulkee pois hengenmaailman, joka on tässä, s. o. meissä ja meidän ulkopuolellamme, ja jota nimitetään Pyhäksi Hengeksi, ollen saman käärmeen taivaallinen eli korkeampi puoli. Se on, kuten vanhat

indialaiset sanoivat, akaasha: mutta astraalivalo on lähempänä ja ympäröi maapalloa lohikäärmeenä.

Kuka se nyt voi tulla yhteyteen Pyhän Hengen eli akaashan kanssa, tarvitsematta jäädä vain astraalivaloon? Kuten Jeesus sanoo: yksin se, joka tulee ylhäältä. Voideltu, mashiach saa yhteyden aikaan, mutta ihmisen tulee läpäistä astraalivalo alhaalta ylöspäin. Silloin Pyhä Henki tulee ylhäältä alaspäin. Tässä on viitattu siihen tosiseikkaan, että ihmisessä on sekä käärme että vapahtaja.

Otetaan toinen esimerkki, kabbalistisesti mielenkiintoinen. Meille on kaikille tuttu eräs nimitys, joka pelottaa monta: se on Saatana, joka hebreankielellä on Heshathan. Siinä on neljä kirjainta: H, sh, th, n. Kun otamme niiden arvot saamme: h = 5, sh = 300, th = 9 ja n = 50, siis yhteensä 364, ja jos 3, 6, ja 4 lasketaan yhteen, tulee summaksi 13 ja 1 ja 3 taas on 4. Tämän luvun, 364:n yhteydessä on pieni kasku: sanotaan, että Heshathanilla eli Saatanalla on valta kiusata ihmistä 364 päivää vuodessa, mutta yksi päivä on ulkopuolella hänen valtaansa. Yhtenä vuoden päivänä Saatana ei kykene kiusaamaan, sillä se on lunastuksen päivä. Saatana voi vapaasti lukea ympäri „kuin kiljuva jalopeura“ 364 päivää, mutta lunastuspäivänä, pitkänäperjantaina, hänellä ei ole valtaa niin tehdä. Tämän vertauskuvan takana piilee esoteerinen salaisuus. Jos nim. ihminen on tehnyt suuremman henkisen kokemuksen, on tämä tietysti sattunut määrätyille päiville, ja se vuoden päivä on hänelle tulevaisuudessa pyhä päivä, hän ei sinä muiston päivänä tahtoisi mitään syntiä tehdä eikä tietoisesti mihinkään itsekkyyteen langeta. Se oli hänen lunastuspäivänsä. Vaikka hänelle myöhemmin tulee useampi kokemus, on ensimmäinen hänen henkisessä historiassaan kuin lunastuspäivä, ja sillä päivällä on suuri voima hänen muistissaan. Jos hän asettaa kokemuksensa muistikuvan elävästi eteensä, on hän vapaa kaikista kiusauksista, mikään paha ei voi häneen sillä hetkellä ylettyä. Ja vaikka ihminen ei tulisi itse muistaneeksi päivää, antaa elämä kuin tilaisuuden olla ilman kiusauksia sinä vuoden päivänä. Tavallisesti ihminen kuitenkin muistaa päivän aina siihen saakka, kunnes hän tekee jonkun suuremman henkisen kokemuksen. Tuona vuosipäivänä hänelle tulee pyhä tunnelma ja hän kulkee samassa eheydessä kuin ensimmäisen kerran. Sentähden on pantava paino sanalle: lunastuspäivä. Kun niitä tulee useampia, vähenee Saatanan valta, kuoleman valta synnin yli. 13 on kuoleman luku.

Otamme vielä esimerkin, joka on sangen merkillinen. Kun oli puhetta jod, hee, vau-mysteriosta ja maailman synnystä hakaristin yhteydessä,

sanottiin, että maailman syntyä on kuvattu ympyrällä ja pystysuoralla halkaisijalla eli toisin sanoen luvulla 10. Ykkönen eli luova voima herää, mutta ei lähde luomaan umpimähkään, vaan rajoittaa itsensä, jotta siinä olisi järkeä ja jotta se voisi ilmetä, sillä äärettömyys ei voi ilmetä. Jos äärettömyys ilmenee sen täytyy ilmetä äärellisyytenä.

Ympyräviiva kuvaa äärettömyyttä, mutta samalla se on äärellinen: se ei voisi ilmetä, jollei se olisi rajoitettu. Maailman luominen on siinä, että henki rajoittaa itsensä ja suhtautuu itseensä eli paremmin sanoen aineeseen, materiaan, joka on äärettömän toinen olemuspuoli. Sitä on ilmennys, manifestatsioni. Lause „asettuu suhteeseen aineeseen“ merkitsee juuri, että luova voima suhtautuu itse äärettömänä äärelliseen.

Tätä luovaa voimaa eli luoja on nimetty erilaisilla nimillä eri uskonnoissa ja eri kansoissa. Vanhassa Testamentissa ja siis hebrealaisessa maailman luomisselityksessä sitä nimitetään nimellä Elohim eli Jumala. Elohim on oikeastaan monikko ja merkitsee jumalat, mutta käänöksissä se esiintyy yksikkömuodossa.

Nyt tämä sana Elohim ei hebreankielellä kuulu aivan niin, vaan Alohim, joka europalaisilla kirjaimilla kirjoitettuna on *Alhim*. Kun otetaan näiden kirjainten numero-arvo, saadaan: a = 1, l = 30, h = 5, i = 10 ja m = 40, tai jos kabbalistisesti redusoidaan ne, saamme: a = 1, l = 3, h = 5, i = 1 ja m = 4. Koska tuo sana Alohim kuvaa hengen suhdetta aineeseen, kirjoitamme numero-arvot ympyrään, pitkin kehää. Jos sitten luemme ne, alkaen 3:sta taaksepäin, saamme luvun 31415, ja kun asetamme pilkun 3:n jälkeen, tulee siitä luku 3,1415, joka on matemaattinen pii:n arvo.

Nimi Alohim on siis sama kuin pii, joka on, kuten tiedämme, ympyrän suhde halkaisijaan. Alohim osoittaa, että äärettömyys, ääretön luku 3,1415, suhtautuu ykköseen eli henkeen tai päinvastoin, että ykkönen eli henki suhtautuu äärettömyyteen. Tämä osoittaa selvää matemaattista tietoa vanhoissa hebrealaisissa, eikä liene satunnaista, että pii esiintyy monessa paikassa luomiskertomuksessa.

Pekka Ervast.